

Eğitimci Hüseyin Hüsnü Cırtılı'yla "SPEKÜLATİF EĞİTİMDEN BİLİMSEL EĞİTİME"*

Konuşan: O. Nuri POYRAZOĞLU

TED Bilim Kurulu'nca her yıl verilen "Eğitim Hizmet Ödülü" bu yıl (1991) önlü eğitimcimiz **Hüseyin Hüsnü Cırtılı**'ya verildi.

10 Haziran 1991 günü Ankara'da Bulvar Plas Salonu'nda yapılan ödül töreninde TED Genel Başkanı Prof.Dr. Rüştü Yüce, ödülün H. Hüsnü Cırtılı'ya "Devlet okullarında üstün başarılı öğretmenlik ve yöneticilik yapmış, bulunduğu görevlerde ulusal eğitimimizin Atatürk devrimleri ve ilkeleri doğrultusunda gelişmesi için sürekli çaba harcamış, yetiştirdiği eğitimciler ve yayınladığı yapıtlarla genç kuşaklara esin kaynağı olmuş, yaşamının otuz yıldan fazlasını ulusal eğitimimizin gelişmesine hasretmiş olması nedeniyle" verildiğini söyledi.

TED Bilim Kurulu Başkanı Prof.Dr. Mahmut Âdem'de konuşmasında Cırtılı'nın yaşam öyküsünü, hizmetlerini anlattı; yapıtlarının adlarını sayarak özelliklerini belirtti. "Öz olarak Cırtılı'nın öğrenim yaşamı, eğitim alanındaki mesleki yaşamı, eğitim yöneticiliği iç içe geçmiş, engin deneyim ve zengin birikimiyle her düzeyde Türk milli eğitimine gönül vermiş, Atatürkçü çizgisinden hiç ödün vermemiş, meslek çevresinde büyük saygı duyulan çok değerli bir eğitimcimizdir." dedi.

Özgeçmişiyile ilgili yapılan açıklamalardan, Cırtılı'nın 1911 yılında Elbistan'da doğduğunu, Adana İlköğretmen Okulu, Gazi Eğitim Enstitüsü ve Iowa Üniversitesi'nde (master) öğrenim gördüğünü, Şikago Üniversitesinde doktora öğrenimini sürdürürken İkinci Dünya Savaşı yüzünden doktora öğrenimine ara vererek Avrupa'ya döndüğünde, Münih Üniversitesinde psikoloji ve eğitim dersleri izlediğini, çeşitli Alman okullarında incelemeler yaptığını öğreniyoruz.

Mesleğe Isparta-Yalvaç-Alemdar İlkokulu Başöğretmeni olarak başlayan ve Şarkikaraağaç Maarif Memurluğu (ilçe milli eğitim müdürü) da yapan Cırtılı, meslek yaşamının büyük bölümünü Gazi Eğitim Enstitüsü'nde (meslek dersleri öğretmeni, bölüm şeflikleri, müdürlük) geçirmiş, ayrıca DTCF'de 21 yıl süren öğretim görevlisi, bakanlık müfettişliği, Talim ve Terbiye Kurulu üyeliği, başkanlığı, Kültür Müsteşarlığı görevlerinde bulunmuştur.

(*) Öğretmen Dünyası Dergisi, Temmuz 1991, Sayı 139. "Spekülatif Eğitimden Bilimsel Eğitime" (Ankara) aynen alınmıştır.

Ülkemizde alanında "ilk" olan kitapların da yazarı olan Cırıtlı'nın değişik meslek dergilerinde ve gazetelerde eğitimle ilgili pek çok yazısı yayımlanmıştır.

Cırıtlı, ödül töreninde yaptığı konuşmada, milli eğitim tarihimiz açısından belge niteliğinde bilgiler verdi, anılarını anlattı.

Biz de Hüsnü Hoca'nın bu anlattıklarından yola çıkarak onunla Öğretmen Dünyası okurları için bir konuşma yaptık.

Konuşmamızın başına Cırıtlı'nın, çocukluk yıllarında ülkemizin eğitim ve yönetim ortamıyla ilgili söylediklerini almayı uygun bulduk.

Cırıtlı'nın memur olan babası, Şam'da bir tifüs salgınında 29 yaşındayken ölür. 3 çocukla gurbet illerinde dul kalan annesi, memleketleri olan Elbistan'a döner. Hüsnü Bey, babası öldüğünde altı yaşındadır. Onu Elbistan'da cami içindeki ilkokula verirler. O zamanlar, ülkenin her yerinde olduğu gibi Elbistan'da da durağan bir eğitim düzeni egemendir. Okullarda verilen eğitim, Kur'ana, dine bağlı olarak yapılmaktadır. Onu da cübbeli, sarıklı, elinde uzun sopası bulunan bir hoca okutur. Öğrenciler, evlerinden getirdikleri minderler üzerinde oturmaktadırlar. Ellerindeki "elifba", Türkçe'nin değil, Arap dilinin alfabesidir. Öyle de olması gerekmektedir. Çünkü amaç, Kuran-ı Kerim'i okuyabilmektir.

İki Yıl sonra caminin dışında geniş pencereci taş bir binaya taşınırlar. Halk, bu okullara "güneşli mektep" adını vermiştir. Salt Elbistan'da değil, ülkenin her yerinde bu tür cami dışındaki okullar, "güneşli mektep" ya da "taş mektep" diye anılmaktadır. Hüsnü Bey, bu konuda şu yorumu yaptı:

"Halkın bu okullara güneşli mektep adını vermesinin özel bir anlamı vardır. Demek ki ülkede, laiklik yönünde bir gelişme başlamış. O zamanlar laikliğin adı yoktu; ama tarih, Türkiye'yi bu noktaya getirmişti. Tanzimat'ın etkisiyle olağelmış yeniliklerdi bunlar." Hemeh ekledi: "Bizim eğitim tarihimiz, Batının eğitim tarihine bağlıdır."

O yıllarda, ülkenin öteki yerlerinde olduğu gibi Elbistan'da da yönetim boşluğu vardır. Kasabaya "yolkesen"ler eğemen olmuş. Kaymakam, jandarma komutanı, müftü gibi yöneticiler, yolkesenlerin (şakilerin) korkusundan makamlarına gelemiyorlardı. "Her mahallenin bir yolkeseni vardı. Bizim mahalenin yolkeseni de Şahin Ağa diye anılan biriydi. Bir gün Şahin Ağa'ya işimiz düştü. Tarlalarımızın gelirini ortaklarımızdan alamıyorduk. Annem gidip ağlayarak durumumuzu anlattı. Şahin Ağa: "Sen hiç tasalanma hemşire, hakkınızı alacaksınız!" dedi. Gerçekten ertesi gün tarlalarımızın ürünleri evimize getirildi, hakkımızı aldık.

Böyle anlattı Hüsnü Hoca o günlerin yönetim boşluğunu. Konuşmasını şöyle sürdürdü: "Birgün baktık ki kaymakam ve öteki yetkililer görevlerinin

başına dönmüşler. Meğer Cumhuriyet ilan olmuş. Biz de o günden sonra "Padişahım çok yaşa" yerine "Yaşasın Cumhuriyet" diye bağırma başladık. Cumhuriyet'in nasıl bir adam olduğunu bilmeden...

Hüsnü Hoca, eğitim disiplininin "bilimselleşmesi"ne büyük önem veriyor. Eğitimin bilimselleşmesi yolunda kendi ölçüsünde verdiği savaşımları anlattı yer, zaman ve kişi adları vererek. Bu konuda anlattıkları bir röportaj dizisi oluşturacak uzunlukta. Özetle şuncasını söyleyelim: Hüseyin Beyin 1940'lı yıllarda "eğitimin bilimselleştirilmesi" yolundaki girişimlerine, başta Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki öğretmenler karşı çıkmışlar. "Spekülatif bir eğitim anlayışı"na sahip olan bir kısım öğretmenler, başta ünlü Halil Fikret Kanat, Hüsnü Beyi Bakanlığa şikâyet etmişler. Bereket versin, Bakanlıkta yönetim katında bulunan kişiler, eğitim anlayışı bakımından Cırtılı'nın yanındadırlar.

Eğitimin bilimselleşmesi savaşımında "Test ve Araştırma Bürosu" kurma çalışmalarının özel bir yeri vardır. Söz konusu büronun Amerikan yardımıyla kurulması için yapılan çalışmaların öyküsü, milli eğitimimiz, dolayısıyla devlet yönetimimiz açısından "ibret verici" tablolarla dolu. Türkiye'ye sömürge gözüyle bakan Amerikalı yöneticiler, aymazlık içindeki üst düzey yöneticileri, onların yönlendirdiği Milli Eğitim Bakanları, küçük çıkar hesapları... Hüsnü Hoca, bu konudaki anılarını anlatırken Milli Eğitimimizin ünlülerinin adlarını sık sık işitiyor, onların yaptıklarına bakarak şaşırıp kalıyoruz. En çok şaşırdığım olay ise, Test Bürosunun başındaki Amerikalı Mr. Kirvir (Körvey)'in, Ankara'daki okullarla ilgili bir araştırmasını gördüğü Hüsnü Cırtılı'ya, "Benden izinsiz nasıl araştırma yaparsın!" diye bas bas bağırması... Bir Amerikalının Türkiye'ye, Türk öğretmenine bakış açısını yansıtmaya bakımından ilginç, belgesel bir olay...

Söyleşimizi Gazi Eğitim Enstitüsü üzerine yoğunlaştırdık. "Eğitim sistemimizin bilimselleşmesi, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde gerçekleşti. Gazi Eğitim Enstitüsü soyut bir kuruluş olmadı, öğretmen yetiştirme sistemimizin bir devamı olarak kuruldu, gelişti." dedi Cırtılı.

Cırtılı, öğretmen yetiştirme işinin medresenin dışında, öğretmen okullarında yapılmasını (1948) çok önemli buluyor. İlk, orta ve yüksek öğretmen okullarının, yeni bir zihniyet'in temsilcileri olduklarını, ülkenin pek çok değerli elemanlarının bu okullardan yetiştiklerini söylüyor. Söyleşinin burasında bir saptama daha yaptı Cırtılı: "Biliyor musun, ünlü eğitimcilerimiz, örneğin Sıtkı Bey, İhsan Sungu Mülkiye çıkışlıydılar. Mülkiyeliler, öğretmenlikte çalışmayı, mülkiye alanında çalışmaya tercih ettiler. Bu kadro, Atatürk'ün yanındaydı, ona desdek veriyordu."

Hüsnü Hoca, Atatürk'ün isteği üzerine öğretmen yetiştiren kuruluşların Ankara'ya nasıl getirildiğinin öyküsünü de anlattı. Özellikle Gazi Orta Muallim Mektebi'nin kuruluşuyla ilgili bilgiler verdi, kimi yanlışlıkları düzeltti. "Gazi

Eğitim Enstitüsü'nde seçkin hocalar vardı. Bu kişiler burada bir potansiyel oluşturdular, programlar geliştirdiler. Halkın içindeymiş gibi çalıştılar." dedi. Söz konusu çalışmalarla ilgili örnekler de verdi: "1928'de yeni harfler kabul edilmişti. Ama Ankara'da yeni harflerle tabela yazmasını bilen yoktu. Halka tabela yazmayı Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmenleri öğretti. O yıllarda kaliteli fotoğraf çekmesini bilen yoktu. Tekniđine uygun fotoğraf çekmeyi de Gazi'nin öğretmenleri, öğrencileri öğretti halka. Ankara'da her türlü bayram törenlerini Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Beden Eğitim Bölümü öğrencileri hazırladı. İzmir Enternasyonal Fuarı'nın düzenleyicileri de Resim-İş Bölümü öğretmen ve öğrencileriydi. Atatürk'ü öldürmek üzere görevlendirilen Mustafa Sagir'in casus olduğunu, yazısız mektubundaki yazısını görünür duruma getirip kanıtlayan da Gazi Eğitim Enstitüsü Kimya Öğretmeni Avnülrefik'ti.

Hüseyin Cırıtlı'nın, Gazi Eğitim Enstitüsü'nün "misyonu"na ilişkin söylediklerinden biri de Köy Enstitüleriyle ilgiliydi: "Köy enstitüsü düşüncesinin ortaya çıkışı, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde olmuştur." dedi. İsmail Hakkı Tonguç, Cırıtlı'nın hem Adana Muallim Mektebi'nden, hem de Gazi Eğitim Enstitüsü'nden öğretmenidir. Çok yakın konuşup tanışmaktadırlar. Cırıtlı, bu konuda şunları söyledi: "O günlerde üretimli eğitim kavramı üzerinde duruluyordu. Bakanlık da bu görüşü destekleyen bir tutum içindeydi. Üretimli eğitim Saffet Arıkan'ın Milli Eğitim Bakanlığı zamanında başlatılan "köycülük hareketi"nin bir uzantısıydı. Ne yazık ki köy enstitülerinin üretimli eğitim düşüncesi üzerinde pek durulmadı. Daha çok işin sosyal yönüyle ilgilenildi. Bazı yanlışlıklar da yapıldı. Tonguç, İlköğretim Genel Müdürüyken, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'i atlayarak doğrudan İsmet Paşayla iş yaptı." dedi. Konuşmasını şöyle sürdürdü:

"Biz, Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmenleri, öğrencilerimizi alır, her yıl köy enstitülerine giderdik. Orada incelemeler yapardık, öğretmen ve öğrencilerle konuşur, görüşlerimizi aktarır, onlarla tartışırdık. Böylesine canlı ilişkiler kurmuştuk. Eğer köy enstitüleri üretimli eğitim kavramı üzerine ağırlığını tam olarak koyabilseydi, şimdi ilkokullar başka türlü olurdu. Üretimli eğitim, oralar-dan liselere, üniversitelere yayılır; okullar üretimli eğitimin etkisiyle o doğrultuda gelişirdi. Zaten Tonguç da aynı düşüncede-ydi. Bir gün bana: "Hüsnü, göreceksin, bir gün bu okulların hepsi bir gecede kapanacak, köy enstitüleri cinsinden okullar olacak." dedi.

Kamu eğitimi... Bu kavramı daha önce işittiniz miydi? Hüsnü Hoca, ilkokul, ortaokul ve lisede yapılan eğitime "kamu eğitimi" diyor. Gerisini kendisinden dinleyelim: "Bu okullar meslek bilgisi, teknik bilgi vermez. Toplum yapısını oluşturur, topluma yön verir. Halkın tamamı bu okullardan geçmelidir. Bu okullar, 300 yıl önce Avrupa'da bu amaçla kurulmuştur. Biz bu eğitimin önemini kavramış gözüküyoruz. bu okullar meslek bilgisi vermiyor, geçim

sağlayacak bir maharet kazandırmıyor, diye yakınıyoruz. Halbuki bu okullar, toplumu, toplum yapmak için vardır. Halk demokrasiyi bu okullarda öğrenecek. Halk, demokrasiyi anlamıyorsa bu okullar görevini yapmıyor demektir. Bu okullar, Avrupa'daki benzerlerine uygun olarak çalışsalar şimdiye kadar demokrasiyi öğrenirdik."

Cıvıtlı Hoca'nın Milli Eğitim Bakanlığının işleyişine, Bakanlıktaki yetki dağılımına ilişkin eleştirileri de var. Milli Eğitimle ilgili kararların, bakanlığın dışındaki bir politik kuruluş tarafından verilmesini uygun bulmuyor Hoca. Milli Eğitim Bakanlığının, bir hükümet kuruluşu olmasını değil, devlet kuruluşu olarak örgütlenmesini öneriyor. "Teşkilat katı" ile "Bakan katı"nın yasalara uygun olarak uyum içinde çalışmasını istiyor.

Bu isteklerin gerçekleşmesi için neler yapmak gerektiğini sorduğumda Hoca, bu konuda toplumun aydınlatılması için partilere, basına ve baskı gruplarına önemli görevler düştüğünü belirtti.

Söyleşimiz sırasında Hocanın kapısının zili ile telefonu sık sık çalıyor, söyleşimiz kesintiye uğruyordu. İçimden, "**Aramak, sevilmek, değer verilmek ne güzel!**" diyordum.

EĞİTİM VE BİLİM DERGİSİ YAYIN İLKELERİ

1. Yazı kapsamı, 200 sözcük hesabıyla 10 daktilo sayfasını geçemez.
2. Yazının anlaşılabilirliğini artırmak için, yabancı sözcükler, Türkçe karşılıklarıyla birlikte yazılabilir.
3. Güncel sorunlara ilişkin yazılara öncelik verilir.
4. Yazılar iki kopye gönderilmeli, yazarın açık adresi ve varsa telefonu belirtilmelidir.
5. Yayın kurulu, yazılarda, gerekli gördüğü düzeltmeleri yapabilir.
6. Yazım kurallarına uyan yazılar yayınlanır.
7. Dipnot ve kaynakça göstermede dikkatli ve tutarlı bir yol izlenmelidir.
8. Çeviri yazılar orijinali ile birlikte gönderilmelidir.
9. Başka dergilerde yer alan yazılar yayınlanmaz.
10. Dergiye gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlanmasın, geri gönderilmez.
11. Her 200 sözcük için, telif yazılara 9.000.-, çevirilere 6.000.-, derlemelere 4.000.- lira ödenir.